

Vodnikovo šolsko poročilo iz l. 1812.

Priobčil A. Aškerc.

Da je bil Valentin Vodnik za časa francoskega medvladja v Ljubljani tudi ravnatelj takozvanih primarnih (ljudskih) šol — *ecoles primaires*¹⁾ — je znano. V mestnem arhivu sem našel doslej v svežnjih iz francoske dobe, ki imajo, mimorede rečeno, brez dvoma najzanimivejšo vsebino med vsem arhivskim gradivom, par aktov, napisanih od Vodnika samega deloma v nemškem, deloma v francoskem jeziku. Vsi ti Vodnikovi rokopisi se tičejo njegovih »*ecoles primaires*«. Pisal jih je kot voditelj teh šol. Na nemških listinah se podpisuje »V. V., der zeitliche Primair-Schulen-Direktor«, na francoskih pa: »*Directeur des ecoles primaires*«.

Naj objavim tukaj Vodnikovo šolsko poročilo z dne 28. marca 1812. l.²⁾

To poročilo je zanimivo, prvič, ker je *Vodnikovo*, in drugič, ker nam podaje verno sliko tedanjih »*ecoles primaires*«.

Poročilo se glasi v prevodu:

¹⁾ Inicijativo za organizacijo šolstva v novem kraljestvu »Ilirskem«, katerega glavno mesto je bila naša bela Ljubljana, je bil dal slavni maršal Marmont leta 1810. Vse šole so razpadale v *Ecoles centrales*, *Gymnases* ter *Lycées*. V vsaki občini naj bi bila po ena primarna (ljudska) šola za dečke, v vsakem kantonu (okraju) pa po ena za deklice. Gimnazij naj bi bilo v vsej Iliriji 25. Liceja v Ljubljani in v Zadru sta bila organizirana kot centralni šoli (vseučilišči), kjer naj bi študenti sosednjih provincij dovrševali svojo izobrazbo.

Učni jezik v primarnih šolah naj bi bil po Marmontovem načrtu slovenski.

Francozi so bili torej veliki prijatelji naše narodnosti in posebej zasluži blagi, visokoizobraženi Marmont, da ga Slovenci nikdar ne pozabimo! Sedaj, ko se bliža stoletnica francoske vlade na Kranjskem, bi bilo pač primerno, da se izkaže glavno mesto bivše Ilirije, naša Ljubljana, hvaležno Francozom za njih naklonjenost slovenskemu narodu, n. pr. s tem, da se krsti vsaj kaka nova ulica na ime Marmontovo ali Napoleonovo, ali da se imenuje kaka nova ulica naravnost »Francoska« ulica, če se že ne more postaviti Francozom v Ljubljani poseben spomenik . . .

Pisec.

²⁾ Mestni arhiv. Francoska doba. Fasc. 3., akt 13.

»Ljubljana, 28. marca 1812.

Slavna municipalna komisija!

Podpisanec predlaga poročilo o tukajšnjih primarnih šolah in pričakuje ukrepov, ki se imajo izvesti, da se bo mogel pokorno po njih ravnati.

Šolskih sob je petero. Ena je namenjena »elementaristom«, v drugi je nameščen prvi razred, v tretji in četrti drugi razred, peta pa je risalnica.

Učni predmeti so: 1. v elementarni šoli: poznanje črk, zlogovanje, čitanje, poznavanje števil in njih vrednote, abc-pisanje, in početki v veroslovju; — 2. v I. razredu (primarnih šol): gladko čitanje nemškega, francoskega in **deželnega**¹⁾ jezika, nadaljevanje v verouku, gramatična umetnost v **deželnem jeziku**, na katerega podlagi naj se uče drugi jeziki, potem lepopisje z latinskimi in nemškimi črkami ter računstvo na pamet; — 3. v II. razredu: francoska in nemška gramatika, lepopisje in pravopisje, vera in aritmetika; — 4. v III. razredu: francoski in nemški jezik, aritmetika, geometrija, zemljepisje, pravopisje, lepopisje, spisje in slog; — 5. risanje, ki ga obiskujejo učenci III. razreda v posebnih urah.

Učiteljev je petero: Golob Jožef v III. razredu, Dorfmeister Vincenc v risalnici, Strohmayr Friderik, učitelj lepopisja v dveh razredih, Vinšek Jožef, katehet, Jesenovitz Urban v II. razredu. Poleg teh sta še dva kateheta: Kopitar Andrej in Klander Matevž za I. razred in elementarko.

Število učencev: 1. v elementarki 61, v I. razr. 55, II. razr. 91, III. razredu 62. Navadno se imenujejo gori naštetih razredih: prvi, drugi, tretji, četrti šolski razred ter risalnica.

Bivši učitelj IV. razreda, Sicherl Juri, je bil povišan za profesorja na liceju. Na njegovo mesto so se pomaknili drugi učitelji po razmerju svojih službenih let. Sedaj bi imel priti provizorni učitelj Kopitar Andrej na mesto šestega učitelja, ako ostane dovoljeno število 6 učiteljev — kar je želeli, da se bo mogel ob boleznih stroj naprej pomikati. —

Med 269 učenci jih je plačevalo dosedaj učnino samo 220 na leto po 10 frankov. To sicer ne zadostuje, da bi bila učiteljem

¹⁾ Slovenski jezik imenuje torej tukaj Vodnik še »deželni jezik« *κατ' ἐθίον*, t. j. samo slovenščina je bila na Kranjskem deželni jezik prebivalstva, ljudstva; nemški jezik pa še ni bil »deželni«, kakor se per nefas naziva dandanes. Znano je, da je tudi Valvasorju deželni jezik samo slovenščina.

Pisatelj.

zagotovljena letna plača po 400 frankov, toda brez dvoma se pomnoži število učencev po Veliki noči, vsled česar se doseže potrebna vsota za plačo učiteljstvu.

Dosedanji ravnatelj (namreč Vodnik sam. Op. poročevalčeva) je služil poldrugo leto, požrtvovavši mnogo časa, truda in dela, čisto brezplačno, čeprav ve, da ima (enak) ravnatelj v Trstu na leto 1000 frankov plače v poslednjih letih. Da bi si odtegnil tistih iz octroi-ja dovoljenih ter od 1800 frankov preostalih 200 frankov drugim slabo plačanim učiteljem, to se mu ne zdi spodobno. On (Vodnik) pa tudi kot licejski profesor ne more služiti pro honore; svoje svobodne ure lahko porabi kako drugače. Pripravljen je sicer, da vodi šole še nadalje za remuneracijo po 200 frankov, toda prepušča slavni komisiji, če hoče morebiti izročiti ravnateljstvo najstarejšemu učitelju Golobu. Podpisanec ostane seveda zavodu vdan. —

Račune, kataloge in druge imenike vodi dosedanji ravnatelj tako, da jih more vsak dan izkazati, če treba, tudi predložiti.

Dne 21. t. m. pod njegovim predsedstvom izvršeni polletni izpit ga je prepričal, da so učitelji delavni in vneti in da je velika večina šolske mladine dobro napredovala tudi po sedanjem izpremenjenem šolskem sistemu. Ta uspeh mu daje upanje, da pokaže šola tudi na koncu leta povabljeni izpraševalni komisiji zrelih plodov mladinske izobrazbe ter da zadobi za to laskavo priznanje zadovoljnosti.

Ko bi utegnilo število plačujočih učencev vkljub najugodnejšemu pričakovanju v današnjih razmerah vendarle pasti, misli podpisanec, da naj bi se z imenovanjem novih učiteljev še počakalo, dokler se ne poleže preteča nestalnost. Medtem pa naj bi ostala dva šoli koristna »repetenta« (učitelja) ter si delila svoje dohodke. —

Da pa se pomore šoli ter da bi se učiteljem o prihodnjem Jurjevem zvišala stanarina, prosi podpisanec: Slavna municipalna komisija naj nakaže in izplača iz octroi-ja dovoljene vsote za drva, manjše šolske potrebščine in odškodnine za učiteljska stanovanja. Te vsote so od 1. januarja pa do zadnjega marca potekle. Ravno tako naj se učiteljem izplača za oktober in december leta 1811. zaostala plača v znesku 978 frankov 31 centimov.

Začasni ravnatelj primarnih šol

Valentin Vodnik s. r.«

